

INTERVJUU

Mul oli
piinlik
tunnistada,
et olen
töötu

Presidendilt autasu saanud **Neeme Kuningas** (58) räägib, kuidas ta Estoniast lahkuma sunniti, mida mõtleb ta oma vajalikkusest või

Presidendilt autasu saanud **Neeme Kuningas** (58) räägib, kuidas ta Estoniast lahkuma sunniti, mida mõtleb ta oma vajalikkusest või mittevajalikkusest Eestis.

KIRSTI VAINKÜLA

kirsti.vainkyla@ekspress.ee

Puhub tugev põhjatuul, kui jalutame koos Neeme Kuningaga mööda Käsmu kaptenite küla valgete majade vahel kulgevaid käännulisi teid. Kuningas astub, pea kuklas, ja näitab, kuidas üks mänd on teisest läbi kasvanud. Veidi eemal näeb ta murdunud puud, mida teine puu "süles" hoiab. Justkui looduslik "Pietà" (kujutis Neitsi Maarjast Jeesuse surnukehaga).

Viimased kümme kuud on need olnud Neeme Kuninga lavapildid, mis võivad vahelduda igas hetkes.

Samal ajal valmistub rahvusoper Estonia õhtuseks "Armujooji" esietenduseks, mille toob lavale **Georg Malvius**. Neeme Kuningat, kes tõi 36 tööaasta jooksul lavale üle saja muusikalavastuse Eestis, Skandinaavias, Saksamaal, Prantsusmaal, Leedus, Valgevenes, Venemaal ja Hiinas, ei ole sellele esietendusele kutsutud.

Kas töösuhte lõppemine rahvusoperis oli teile ootamatu?

Mis mind tegelikult üllatas, oli see, kuidas see kõik toimus. Mullu juunis läksin raamatupidaja juurde uurima, millal võin puhkama minna. Raamatupidaja andis mõista, et puhaku ma millal iganes. Uut lepingut enam ei tule.

Selline asjade käik oli ootamatu. Aga kui päevapealt, ette hoiatamata oli meilikast kinni pandud, ei olnud enam jahmatav. See oli ülikummaline - tragikoomiline - õelalt naljakas.

"Oleksite võinud ju ette hoiatada, ma oleksin kirjad ümber tõstnud," ütlesin, kuid laiutati käsi: "Korraldus kõrgemalt poolt." Palusin **Aivar Mäelt** audientsi, et panna pead kokku, kuidas minu kogemusi teatrile kasulikult rakendada, aga ümbermõtlemist ei tulnud. Aivar oli mulle ka varem soovitanud vabakutseliseks hakata, kuid on ju täiesti absurdne olla ooperilavastajana vabakutseline Eestis. Iga lapski saab aru, et see tähendab töötust.

Siis ei toiminud ka enam ukse magnetkaart, see suleti.

Alles kolm kuud hiljem võtsite end töötuna arvele?

Jah, see võttis aega, sest kuidas sa

tunnistad endale, et sa oled töötaja. See tundus väga valuline. Sellega sa tunnistasid ennast täielikuks luuseuriks. Siis hakkasin mõtlema, et minu eest on ju makstud kindlustust, mis ma siin ikka häbenen. Rahvastikuregistri järgi olen Käsmusse sisse kirjutatud. Läksin Lääne-Virumaa tööinspeksiooni.

Olite sealsetele inspektoritele kindlasti esimene ooperilavastaja!

Jah, see oli lustakas. Rakvere töötukassa proua, väga tore ja soe inimene - küllap ta teadis midagi minust -, uuris, et mis plaanid mul on. Ma siis ütlesin, et mul ei ole midagi, äkki on teil ooperilavastajale tööd pakkuda. (*Kuningas naerab lõbusalt.*) Ja niimoodi ma siis iga kuu käin seal ja täpselt sama dialoog kordub kuust kuusse. Tema ütleb, et vat pole morganud, et keegi minu kvalifikatsiooni otsiks. Ja siis laiutan mina käsi ja tema laiutab. Ja me mõlemad oleme selle pärast päris õnnetud. Ametlikult olen septembri alguseni töötaja. **Millelega te vaimselt end pinnal hoiate?**

Kirjutamisega - raamatut kirjutatan. Ma olen algaja kirjanik, ei tahaks ära sõnuda, kuid pealkiri on pretensioonikas - "Ooperiromaan". Bul-

MITTEVAJALIK:
Ooperilavastaja Neeme Kuningas on sügiseni ametlikult töötaja, mis edasi saab, on teadmata.

gakovil oli ju "Teatriromaan", kus olid äratuntavad tegelased, vaadatud läbi huumori ja groteski. Raamat ei ole otseselt Estonia teatrist. Siin võib kohata sentimentaalsust, seebiooperlikkust, loomepsühholoogia alaseid arutelusid, anekdootlikke olukordi ja koomilisi tegelasi jne. Algab sellega, kuidas ühest provintsi linnas kasvanud poisist saab ooperiteatri lavatöölise. Põnevaks läheb asi siis, kui ta ühel päeval, mil maja remonti läheb, ära kaob. Ta on teinud endale käigud nii seintesse kui vahelagedesse, seal ta uitab küll laval, küll lava all, garderoobides ja kabinettides ja kirjeldab, mis ta näeb.

Tuleb tunnistada, et ma püüdsin end Eestist võõrutada - kaugeneda kõigest, mis on Eestiga seotud.

Ta on nagu ooperifantoom, terve maja on tema vaateväljas.

Ka teie olite imbinud Estonia teatrisse. Lahkumine oli teile valus?

Ma olen praeguseks harjunud selle olukorraga, ma ei ole kibestunud ega

Siin oli üksinda hea egoist olla, ei pidanud oma tegelikke mõtteid välja näitama. Tuleb tunnistada, et ma püüdsin end Eestist võõrutada – kaugeneda kõigest, mis on Eestiga seotud. Olin ikka päris korralikult siinsetes väiklastes isikutevahelises oiige-ja-vasemba-mängudes pettunud.

Mitte olla pildil, mitte anda intervjuusid... Sain aru, et mul ei ole siin midagi teha, mind ei vajata Eestis.

Teie põlvkonna mehi ei vajata ka kehakultuuris – Tarmo Rüütli ja Mati Alaveril pole ka Eestis justkui kohta. Millest see tuleb?

Ma ei tea. Mul oli vahepeal tunne, et kampaania “Talendid koju” tähendab n-ö vana kooli meestele “Talendid kõtt!”. Et kao jalust!

Aga võiks olla hoopis positiivne programm – mentorprogramm. Saksamaal on sellised asjad olemas, ning väga populaarsed, noorte seas hinnatud. Kui näiteks kellelgi noorel inimesel oleks soovi saada ooperilavastajaks, oleksin nõus olema tema õpetaja. See on unikaalne elukutse. Pedagoog on nagu skulptor, sa pead oma materjali väga hästi tundma ja armastama, et vooldada või välja raiuda kaunis, harmooniline ja isikupärane teos. Seal sa pead teadma, kuhu sa paned savi juurde, kust võtad maha.

(*Tagasi eelmise küsimuse juurde.*) Aga kui see ordeni uudis tuli, siis ma olin Minskis. Sõbrad saatsid meile ja õnnitlesid – ma alguses ei uskunud! See muutis minus midagi ja ma hakkasin mõtlema, et ma võin ju olla pettunud mõnedes inimestes, olla kriitiline või tige teatud protsesside osas, kuid mul ei ole õigust neid negatiivseid tundeid Eestile laiendada.

AUHINNATUD NEEME KUNINGAS

Eesti Teatriliidu muusikalavastuste auhinnad

- 2002. Lavastuste eest “Tark naine,” “Lühike elu”, “Boriss Godunov”
- 2004. Lavastuste eest L. Bernsteini “West Side Story” Linnahallis; B. Britteni “Albert Herring” (Estonias)
- 2008. Riiklik kultuuripreemia Wallenbergi ooperi lavastamise eest (koos Erkki- Sven Tüüri, Dmitri Bertmani, Arvo Volmeri ja Ene-Liis Semperiga)
- 2014 Valgetähe III klassi teenetemärk

pannakse väiksemaid ooperimaju kinni. Möödunud suvel, kui olin Estonias lahkunud, saatsin vanale tuttavale, ühele Itaalia mänedžerile, kirja, et kuidas vabakutselisena Euroopas toime tulla. Vastus oli halasamatu. Ta kirjutas, et kuna sa, Neeme, oled mu sõber, siis ma ütlen – unusta ära! Praegu hoitakse kokku sinust tunduvalt nimekamate ooperilavastajate pealt. Taastatakse vanu etendusi. Euroopas käib halastamatu võitlus – sorry, aga sul ei ole siin mingisugust šanssi. Ole seal rahvusoperis õnnelik edasi! Aga mina ei olnud sel hetkel enam “edasi”, ma olin juba läinud. Käsi ei tõusnud kirjutama, et olen töötu.

Olete valmis olema õppejõud – õpetaja?

Jah. See oleks palsam ellu! Kui hea oleks, kui keegi kuulaks minu arvamust. Küsib mu käest, et mis sa arvad sellest asjast. Sageli on ju nii, et ah, mis te, vana lubi, teate, te ei tea midagi. Aga on ka selliseid noori, kes küsivad. Ja siis tekib selline... Oh, et lähed ikka veel kellelegi korda, mu arvamus on kellelegi oluline.

Mu vanem poeg Tanel oli 27aastane, kui tal esimest korda tuli üle

tabki, et me mõtleme erinevalt, ja need, kes mõtlevad erinevalt, võivad nad ei peagi halva mängu juures head nägu tegema?

Ma olin veebruaris Minskis (*Kuningas tõi Minski ooperiteatris lavale “Rigoletto”*), kuus nädalat, tundsin ennast hästi, minusse suhtuti lugupidamisega, nad imestasid, sest nad polnud näinudki lavastajat, kes ei karju, ropenda ja söima... Seal olin ma maestro.

Ma ei ole kunagi ühtegi tööd otsinud – mulle on alati tööd pakutud ja mina olen üldiselt vastu võtnud. Saan sügisel 59, ma olen siiamani suutnud elada nii, miks ma peaksin äkki teistmoodi? Minna nuruma?

Olete saatnud kuhugi CVsid?

“Haavlipüssi” pole ma kunagi teinud. Tean oma kogemustest, et need lähuvad prügikasti – selles maailmas loevad renomee ja suhted.

Kui ma Minskis töötasin, oli mul eraldi korter, sain süüa teha, ooperimaja oli jalutuskäigu kaugusel. Kuna siis olid külmad ilmad, sõitsin aeg-ajalt bussi-trolliga, ja jänest. Aga mind on alati huvitanud see, mis on uhke ja vägeva fassaadi taga – selle maja trepikoda lehkas, lift oli räpane... Ja mind tabas täielik *déjà vu* – sain aru, et see oli täpselt samamoodi nagu siis, kui ma olin 23aastane ja õppisin Moskva GITISes. Ka siis sõitsin jänest, šlikerdasin teatrisse sisse. Olin nooruses tagasi. Kõik see sovetlik mentaliteet oli alles.

hau kätemaksu. Aga see, et ma seal nii kaua olin, on ühelt poolt pluss ja teisalt miinus. Ma tean, kuidas see konkreetne teater ja valdkond tevikuna toimib, aga miinus on see, et kuna ma olin paljudele inimestele ka loominguine tööandja, siis ei saa ma ju kõigi jaoks populaarne olla. Mina lavastajana koos dirigendiga ju valisin, kellega tööd teen. Need, kes minu kaudu tööd said, nende jaoks olin *good guy*; kes kõrvale jäid, neil võis tekkida kibestumus, pettumine... Kui öeldakse, et teater on intriigide pesa, siis ega see ikka nii väga peen värk pole - skeemid on palju lihtsamad.

Presidendilt Valgetähe III klassi teenetemärki saades olite töötuna arvel. Kas selline kontrast üllatas teid? Avameelselt rääkides - kui ma siin Käsmus sügisel olin ihuüks, oli mul väga hea olla. Kui tuttavad küsisid, et millega tegeled, siis ütlesin, et mul on üks uurimistöö käsil. Aga mida sa uurid? Uurin iseennast, ütlesin. Mati Unt kunagi ütles mulle poes korvisabas, et teda ei huvita teised inimesed, ta on iseenda jaoks niivõrd huvitav inimene, tal on nii palju avastada. Mulle see egoism meeldis.

elukutse. Pedagoog on nagu skulptor, sa pead oma materjali väga hästi tundma ja armastama, et voolida või välja raiuda kaunis, harmooniline ja isikupärane teos. Seal sa pead teadma, kuhu sa paned savi juurde, kust võtad maha.

(*Tagasi eelmise küsimuse juurde.*)

Aga kui see ordeni uudis tuli, siis ma olin Minskis. Sõbrad saatsid meile ja õnnitlesid - ma alguses ei uskunud! See muutis minus midagi ja ma hakkasin mõtlema, et ma võin ju olla pettunud mõnedes inimestes, olla kriitiline või tige teatud protsesside osas, kuid mul ei ole õigust neid negatiivseid tundeid Eestile laiendada. **Orden oli tähtis?**

Jah. Oli. Mõtlesin, et ma pean ilmselt revideerima oma reeturlikku suhtumist Eestisse. (*Muigab.*) See teade ordenist oli väga ootamatu. Minskis küsiti, et mida see autasu endast kujutab - ma ei osanud öelda, kuna aunimetusi meil enam ei ole. Püüdsin selgitada, et Eestis on mul riiklik preemia, kuid võib-olla see orden teeb mind nüüd teie mõistes rahvakunstnikuks.

Mu ema sai hiljuti 90aastaseks, käisin teda vaatamas, ta on hooldekodus, see on emotsionaalselt raske, aga temal on üks mantra - tema tahab kasulik olla. Kogu aeg käib üks ja sama jutt - mul ei ole ju mitte midagi teha, aga ma tahan kasulik olla, midagi teha. Püüan öelda, et sa oledki kasulik, sa oled nii palju kasulikke asju juba teinud, püüa nüüd olla rahulik - siis - kui olla nüüd romantiline - siis ka minul on nii, et tahaks veel kasulik olla.

Aga millises valdkonnas saaksin mina kasulik olla? Ma olen olnud ise ka laisk ja mugav, pole enda müügitööga tegelenud - ooperimaailmas tehakse plaane nii kaua ette, kohe ei saagi plaksuga tööd.

Majanduskriis on meie valdkonnas rängalt mõjunud, ka Saksamaal

ningisugust saissi. Ole seal rahvusoperis õnnelik edasi! Aga mina ei olnud sel hetkel enam "edasi", ma olin juba läinud. Käsi ei tõusnud kirjutama, et olen töötu.

Olete valmis olema õppejõud - õpetaja?

Jah. See oleks palsam ellu! Kui hea oleks, kui keegi kuulaks minu arvamust. Küsib mu käest, et mis sa arvad sellest asjast. Sageli on ju nii, et ah, mis te, vana lubi, teate, te ei tea midagi. Aga on ka selliseid noori, kes küsivad. Ja siis tekib selline... Oh, et lähed ikka veel kellelegi korda, mu arvamus on kellelegi oluline.

Mu vanem poeg Tanel oli 27aastane, kui tal esimest korda tuli üle huulte, et isa, sul on õigus. Ma pidin 27 aastat seda ootama!

Aga Martenil tuli veidi varem, ta oli 22. Ühelt poolt mehisus seda tunnistada ja teiselt poolt julgus tunnistada, et sul oli õigus ja mul mitte. **Meil on noor peaminister. Kas tunnete, et teie põlvkonda sunnitakse kõrvale astuma?**

Peame pidama ennast õnnelikuks põlvkonnaks. Oleme olnud ajaloo sees - nõukaaeg oli niivõrd värvikas nii heas kui halvast, kuid see oli põnev kogemus. See, mis jääb noorusse ja lapsepõlve, see jääb alati helgeks ajaks. Kui Eesti vabaks sai, olime just selles eas - 40 -, kus olime võimelised veel adapteeruma - õppima arvuteid... Need, kes olid tolal 50-60, nagu mina praegu, nemad olid palju keerulisemas olukorras.

Aga kas selline asjade käik ei hämmastanud - oled tipus, kuid ühel hetkel polegi inimest enam vaja?

Olen fatalist ja usun, et nii pidi minema. Aivar Mäe ütles, et aeg läheb, su oskused lähevad ka tasapisi rooste. Ma ei osanud midagi öelda - aga kuidas ometi? Mõned ametid - dirigent, lavastaja, kirjanik - nemad saavad ainult paremaks minna, kogemusi tuleb ju aina juurde. Spordis on see asi ilmselt julmem. See näi-

mind on alati huvitanud see, mis on uhke ja vägeva fassaadi taga - selle maja trepikoda lehkast, lift oli räpane... Ja mind tabas täielik *déjà vu* - sain aru, et see oli täpselt samamoodi nagu siis, kui ma olin 23aastane ja õppisin Moskva GITISes. Ka siis sõitsin jänest, šlikerdasin teatrisse sisse. Olin nooruses tagasi. Kõik see sovetlik mentaliteet oli alles.